

## การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนไทย Application of the principles of Aparihaniyadhamma to enhance participation in Thai communities

จินณะ โสตะจินดา

Chinna Sotachinta

ชุมชนครูเซนต์คาเบรียล กรุงเทพมหานคร

Saint Gabriel Teacher Community, Bangkok

E-mail: pornsapon@gmail.com

### บทคัดย่อ

การนำเสนอบทความนี้มีเป้าหมายเพื่อการประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนไทย พบว่า แนวคิดพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมมนุษย์ทุกกิจกรรมไม่ว่าจะเรื่องเล็กๆ หรือเรื่องใหญ่มาเพียงใดก็ตามย่อมทำให้มนุษย์ต่อเข้าไปร่วมกิจกรรมดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเจริญให้กับกลุ่มมนุษย์นั้นๆ และสร้างเจริญเติบโตในด้านอื่นๆ อีกมากมายนั้นก็เพราะมนุษย์ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมและมีความสามัคคีกันในทุกขณะดังพุทธดำรัสที่ทรงตรัสหลักอปริหานิยธรรมไว้กับเหล่าผู้นำในแคว้นวัชชีในมีความสามัคคีกันให้มากจะไม่มีลางร้ายแห่งความตกต่ำใดๆ อีกทั้งยังสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในแคว้นนั้นๆ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบที่สามารถนำเอาแนวคิดไปประยุกต์ดังนี้ 1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ โดยชุมชนสามารถกำหนดกรอบเวลาการประชุมประจำทุกๆ เดือนไว้ล่วงหน้า 2. ความพร้อมเพรียง เลิกประชุม และทำกิจกรรมต่างๆ พร้อมเพรียงกัน โดยการกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมให้กับทุกคน 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ลบล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ถือปฏิบัติมั่นตามหลักการที่วางไว้เดิม โดยการเปิดกว้างรับความคิดเห็นเพิ่มเกี่ยวกับเงื่อนไขต่างๆ โดยกำหนดให้ยึดมติที่ประชุม 4. ท่านใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นประธานต้องให้ความเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง โดยประธานต้องแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตย 5. การปกป้อง สตรีเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสให้มีความปลอดภัย โดยชุมชนต้องสร้างเงื่อนไขเพื่อจัดสรรสวัสดิการให้แก่บุคคลเหล่านั้น พร้อมทั้งส่งเสริมให้เข้ามาส่วนร่วมมากขึ้น 6. การเคารพสักการะบูชาเจดีย์ โดยชุมชนต้องสร้างความเชื่อและประเพณีในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนนั้นๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนเกิดวิถีปฏิบัติเช่นเดียวกัน และ 7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่คนดีมีธรรม โดยชุมชนต้องยกย่อง เชิดชูผู้สูงอายุ หรือประชาชนที่มีวิถีปฏิบัติที่ดีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้

**คำสำคัญ:** หลักอปริหานิยธรรม, การมีส่วนร่วม, ชุมชนไทย

### Abstract

The purpose of presenting this article is to apply the principles of Aparihaniyadhamma to strengthen participation in the Thai community. It was found that the Buddhist concept places importance on participation in every human activity, no matter how small it is. No matter how big or small the matter is, humans will continue to participate in such activities

regularly in order to create prosperity for that human group and create growth in many other areas because humans give importance to activities and have Unity among the group, as the Lord Buddha said in the Aparihānidhamma principles to the leaders in the Vajjī region. If there is a lot of unity, there will be no bad omen of decline and it will also create peace. Happening in that region, it consists of 7 elements that can be applied as follows: 1. Regularly meet together. The community can set the time frame for monthly meetings in advance. 2. Unison: End the meeting and do various activities together. By assigning participation roles to everyone 3. Do not prescribe things that have not been prescribed, do not overthrow things that have been prescribed, and adhere firmly to the principles that were originally laid down. By being open to receiving additional opinions regarding various conditions by adhering to meeting resolutions. 4. Who is an adult? Being the president must be respected and respected as something worth listening to. The president must demonstrate democracy. 5. Protect women, children, the elderly, and the underprivileged to be safe. The community must create conditions to allocate welfare to those people. Along with encouraging people to take part more. 6. Paying homage to the pagoda. The community must continually create beliefs and traditions in worshiping the sacred things of that community in order to instill the same practices in the youth and the public. And 7. Providing righteous protection, protection, and protection to good and virtuous people. The community must praise Honor the elderly or citizens who have good practices according to the established criteria.

**Keywords:** Aparihaniyadhamma principles, participation, Thai community.

## บทนำ

ปัญหาในชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างไปด้วยบริบทเชิงพื้นที่ เช่น ด้านเศรษฐกิจ มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชนในพื้นที่ ประชาชนมีภาระหนี้สิน รายได้ ไม่พอกับรายจ่ายเนื่องจากไม่มีอาชีพแน่นอน ไม่มีอาชีพเสริมหลังจากการทำอาชีพหลัก ไม่มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่อง ผลผลิตไม่ได้รับราคา ผลผลิตทางการเกษตรลดลง เพราะบางพื้นที่ประสบปัญหาพื้นที่ การถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาสินค้าทางการเกษตร(ข้าว)เกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา ทำให้ได้ราคาผลผลิตที่น้อย ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต การจราจรมีความหนาแน่นติดขัดเป็นปัญหาหลักของชุมชนเมืองทำให้ไม่มีความคล่องตัวในการเดินทางทำให้ประชาชนเกิดความเครียดส่งผลกระทบต่อสุขภาพการและสุขภาพจิต เยาวชนมีค่านิยมด้านวัตถุนิยม ทำให้ขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนทำให้ไม่มีส่วนร่วมและรู้จักตระหนักถึงความห่วงหาของชุมชนของตนเอง ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยมีพื้นที่สีเขียว ไม่ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ไม่มีวินัยในการกำจัดขยะที่ถูกต้องและไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีเตาเผาขยะด้านความมั่นคง ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ การมั่วสุมของกลุ่มวัยรุ่น ไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ช่วยป้องกันแก้ไขปัญหาคาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในชุมชน เช่น ไม่มีกล้อง CCTV ที่ครอบคลุมในทุกพื้นที่ ด้านสังคม การขาดบุคลากร/ลูกหลานในหมู่บ้านที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน อีกทั้งยังขาดการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน ขาดแหล่งศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ขาดศูนย์การเรียนรู้ในด้านต่างๆ ด้านคุณภาพชีวิต

การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคภายในหมู่บ้าน และน้ำไม่สะอาดเพียงพอ บางบ้านยังไม่มีน้ำดื่มมาใช้ และด้านการบริหารจัดการกลุ่มสมาชิกที่จัดตั้งขึ้น คณะกรรมการ สมาชิกไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ขาดการประสานงานกับเครือข่ายในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องทำให้การบริหารงานของกลุ่มไม่มีคุณภาพทำให้ไม่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อกลุ่ม อสม. ไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง และมีความรู้เรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้นน้อยมาก ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือคนในหมู่บ้านได้เต็มที่การไม่ให้ความร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้าน/หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เข้าไปร่วมทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น การจัดทำแผน การฝึกอบรมต่างๆ ชาวบ้านยังไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากส่วนใหญ่ทำงานโรงงาน ไม่มีเวลาเข้ามาร่วมกิจกรรมเท่าที่ควร เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดสระบุรี, 2561) เพราะฉะนั้น ปัญหาเหล่านี้เกิดในชุมชนทุกภาคของประเทศไทยทำให้ลักษณะของปัญหาจึงไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้พยายามสุดความสามารถในการใช้งบประมาณเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาแต่ดูเหมือนว่าปัญหาลำบากมีได้ลดน้อยลงไปเพราะประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาให้กับตนเอง

พระพุทธศาสนาพยายามอธิบายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคัมมชยผ่านตัวแปรที่สำคัญนั่นก็คือ หลักการบริหารนิยธรรม (อง.สตตก. (ไทย) 23/23/37-38) อันเป็นหลักที่ใช้สำหรับการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ในสังคมที่กำลังเผชิญอยู่อย่างท้าทาย ซึ่งจะนำไปสู่การปิดกั้นความเสื่อมถอยและทำให้สังคมเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก หรือเป็นหลักที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกันทุกๆ อย่างไม่ว่ากิจกรรมจะเล็กหรือใหญ่ก็ตามย่อมต้องทำให้ประชาชนในพื้นที่นั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ กำหนดแผนกิจกรรม ตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมนั้น และร่วมกันพิจารณาตรวจสอบ ประเมินและสรุปผลต่างๆ ร่วมกันเพื่อแสวงหาทิศทางการทำงานที่ดีกว่า ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ 7 ประการ ได้แก่ 1) การประชุมปรึกษารื้อหรือกันบอยๆ 2) ความพร้อมเพรียงกันตอนในประชุมและเลิกประชุม และพร้อมเพรียงป้องกัน ช่วยเหลือหมู่คณะเมื่อมีภัยต่างๆ 3) ไม่กำหนดกติกาเดิมที่ขัดต่อหลักการเดิม และไม่ล้มล้างสิ่งที่กำหนดไว้ตามหลักการเดิม โดยถือปฏิบัติมั่นคงตามธรรมตามหลักการที่กำหนดไว้แต่เดิม 4) การให้ความเคารพนับถือบูชาผู้ใหญ่ที่มีศีลธรรม มีความประพฤติที่ดีงาม โดยให้ความสำคัญต่อคำเตือนและคำสอน 5) ป้องกันและปกป้องดูแลเด็กและสตรีทั้งหลายไม่ให้มีอันตรายใดๆ 6) การปฏิบัติและให้ความเคารพสักการบูชาเจดีย์อันเป็นปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ ของคนในชุมชน (ประจำชาติ) ทั้งหลายทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้เสื่อมโทรมไป และ 7) จัดให้ความคุ้มครอง อารักขาและป้องกันที่ถูกต้องต่อผู้มีคุณธรรม มีศีลและดำรงอยู่ในความดีทั้งหลาย อีกทั้งเชื่อเชิญให้ผู้ที่มิศีลธรรมเข้ามาสู่ในพื้นที่นั้นๆ ให้มากขึ้น

เพราะฉะนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนไทยน่าจะทำได้ผลลดผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ลงไปได้ อีกทั้งยังสามารถช่วยชุมชนแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นจึงทำให้ต้องศึกษาการประยุกต์หลักการบริหารนิยธรรมเพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนไทยที่สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ จะมีแนวทางการประยุกต์อย่างไรที่นำไปสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างตรงเป้าหมาย และเมื่อนำไปใช้แล้วจะก่อให้เกิดความเจริญและลดปัญหาลงไปให้มากที่สุดเพื่อความสุขและการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ต่อไปได้อย่างสำเร็จ

### แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในการดำเนินงานข้างต้นนั้นย่อมเรียกได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) เป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (อรัญญ์ กักพล และฉัตรระวี ปริสุทธิญาณ, 2553: 9) การมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอาจจะจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ

1) การมีส่วนร่วมในระดับเบื้องต้น เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง, ร่วมพูดคุยอภิปรายเรื่องราวทางการเมืองและสถานการณ์ปัจจุบัน, ร่วมลงชื่อเพื่อเสนอเรื่องราวหรือประชาพิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในทางการเมือง, รวมกลุ่มเล็กๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง, เป็นสมาชิกพรรคการเมือง

2) การมีส่วนร่วมในระดับกลาง เช่น ร่วมเดินขบวนเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม, ร่วมปราศรัยในการชุมนุมเรียกร้องเรื่องราว, ร่วมลงชื่อเพื่อเสนอให้ฝ่ายที่มีอำนาจตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง, ร่วมอดข้าวประท้วงหรือร่วมกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเรียกร้อง

3) การมีส่วนร่วมในระดับสูง เช่น ร่วมลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา, ร่วมก่อตั้งพรรคการเมือง, ร่วมก่อตั้งรัฐบาล

การมีส่วนร่วมทั้ง 3 ระดับจะมีลักษณะที่เป็นกระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจมิใช่เข้ามาร่วมเพราะการหวังรางวัลตอบแทนและที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องไม่สอดคล้องกับชีวิตความจำเป็นความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2530: 61) การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาและยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น (นรินทร์ชัย พัฒนาพงศ์, 2538: 19) ดังนั้น การอธิบายประเด็นการมีส่วนร่วมไว้ว่า Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility การมีส่วนร่วม=ความร่วมมือร่วมใจ+การประสานงาน+ความรับผิดชอบความร่วมมือร่วมใจ โดยมุ่งประเด็นความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตามห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการงาน ความรับผิดชอบหมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2537: 185) ซึ่งจะเป็นผลดีให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา นับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะต้องอ่อนอ่อนต่อความแตกต่างของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาย่อมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นอย่างมาก ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546: 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น (วรางคณา วัฒนโย, 2540: 20) นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการของการพัฒนา ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2) การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา

เพราะฉะนั้น การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจ หรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2546: 4) จะเห็นได้ว่าความวิเศษของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมต่างๆ ส่งผลดีเสมอ หากการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลย ย่อมไม่ได้ผล การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ (Arnstien, 1969: 216-224) กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง (William, 1976: 111-124) และสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ (Cohen J.M & Uphoff, N.T., 1981: 2) ทั้งนี้ หมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความเต็มใจ (United Nations, 1981: 63) ขณะเดียวกันมีความหมายที่ช่วยสนับสนุนของการมีส่วนร่วมคือ พื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้าง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร (Putti, 1987: 275-288)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการแสดงต่อความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมในฐานะได้อาศัยในสังคมร่วมกันเพื่อความปึกติสุขและมีสามัญสำนึกในฐานะพลเมืองที่ดี แม้ว่าจะไม่สามารถเข้าร่วมได้ทุกระดับแต่อย่างน้อยที่สุดจะต้องเข้าไปร่วมระยะหนึ่งระยะใดทั้งระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง หรือติดตามความเคลื่อนไหวของโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ โดยตลอดซึ่งอาจอยู่ในรูปของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงาน และความรับผิดชอบต่อความร่วมมือร่วมใจต่อทุกๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทำให้สังคมหรือชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเองไปสู่ขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน รวมทั้งการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนให้เกิดการรับประโยชน์ร่วมกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามภาวะการมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมต้องสร้างเงื่อนไขผลกระทบต่อประชาชนที่สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงจะสามารถกระตุ้นให้เกิดพลังการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินการต่างๆ และร่วมกันใช้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาที่ทุกคนได้รับผลกระทบอยู่แล้วจะสามารถกระตุ้นให้ทุกคนเข้ามาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาลดผลกระทบในระยะยาวได้ ผ่านการชี้แนะและชักนำปัญหาเข้าสู่ชุมชนโดยที่ไม่หวังพึ่งจากหน่วยงานรัฐที่ยังขาดงบประมาณและกำลังทางทรัพยากร จึงต้องปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างมีพลังตามความสามารถของทุกคนจึงจะผ่านวิกฤติไปได้ด้วยลำแข้งของตนเองนั้น พลังร่วมของประชาชน

## หลักอภิธานิธรรม

แนวคิดพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมมนุษย์ทุกกิจกรรมไม่ว่าจะเรื่องเล็กๆ หรือเรื่องใหญ่มาเพียงใดก็ตามย่อมทำให้มนุษย์ต่อเข้าไปรวมกิจกรรมดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเจริญให้กับกลุ่มมนุษย์นั้นๆ และสร้างเจริญเติบโตในด้านอื่นๆ อีกมากมายนั้นก็เพราะมนุษย์ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมและมีความสามัคคีกันในทุกขณะดังพุทธดำรัสที่ทรงตรัสหลักอภิธานิธรรมไว้กับเหล่าผู้นำในแคว้นวัชชีที่มีความสามัคคีกันให้มากจะไม่มีลางร้ายแห่งความตกต่ำใดๆ อีกทั้งยังสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในแคว้นนั้นๆ ดังมีรายละเอียดดังนี้

อภิธานิธรรมพระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม (Republic) ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหย่ให้แตกความสามัคคี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 447-485) เป็นธรรมที่ไม่นำไปสู่ความเสื่อมเสีย มีแต่นำไปสู่ความเจริญฝ่ายเดียว เพราะหลักอภิธานิธรรมเป็นธรรมที่ปกป้องความไม่ลงรอยความขัดแย้ง และความแตกสามัคคีที่เกิดมาจากความเห็นที่ไม่ตรงกัน เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมความสามัคคีไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นที่มาของความเสื่อมเพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะวัสสการพราหมณ์ว่า

ดูก่อนพราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ ณ สารันทพเจดีย์ ใกล้พระนครไพสาลี ได้แสดงอภิธานิธรรม 7 ประการนี้ แก่เจ้าวัชชี วัสสการพราหมณ์กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญชาววัชชีประกอบด้วย อภิธานิธรรมแต่ละอย่าง ก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย จะกล่าวไปไปถึงชาววัชชีผู้ประกอบด้วยอภิธานิธรรม 7 ประการแล้ว อนึ่ง พระเจ้าชาตศัตรูไม่พึงทำการต่อยุทธด้วยได้เว้นเสียจากการเกลี้ยกล่อม เว้นเสียจากการยุยงให้แตกกัน ข้าพระองค์ผู้มีกิจมากมีกรณีมากขอกราบลาไป ณ บัดนี้ (อง.สตตก. (ไทย) 23/20/18-22)

ต่อมาพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกะเจ้าลิฉณวิหลายพระองค์ ซึ่งพากันเข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับ ณ สารันทพเจดีย์ ใกล้พระนครไพสาลี ทรงถวายบังคมแล้วประทับนั่งลงที่ส่วนข้างหนึ่งว่า “ดูก่อนเจ้าลิฉณวิหลาย เราจักแสดงอภิธานิธรรม 7 ประการ ที่ตั้งอยู่และปรากฏอยู่ในชาววัชชีเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น (อง.สตตก. (ไทย) 23/19/17-18)

อภิธานิธรรม เป็นธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ก่อเกิดเป็นความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกันคือ เป็นหลักธรรมที่สอนให้เรารู้จัก หลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบันให้เข้มแข็ง สามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมู่ชนกับผู้บริหารบ้านเมือง และคณะสงฆ์ ประชาชนทุกคนเป็นผู้มีหน้าที่ดำรง รักษาสถาบันทั้งสี่นี้ไม่ฐานะของผู้บริหารก็ในฐานะของสมาชิก จึงควรศึกษาหลักธรรมเรื่อง อภิธานิธรรมนี้ไว้ให้ดี เพราะหลักธรรมเรื่องอภิธานิธรรม เป็นเทคนิคในการดำรงรักษาสถาบัน ให้เจริญรุ่งเรือง ไม่ไปสู่ความเสื่อมถอย ซึ่งอนุโลมใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม และในทุกระดับ ซึ่ง เป็นหลักธรรมที่ทันสมัยอยู่เสมอ (พระมหาพุทธพิชัย สิริขโย และจิตติวุฒิ หมั่นมี, 2561: 146) การแก้ไขปัญหาในชุมชนก็เฉกเช่นเดียวกันที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายนั้นเป็นการแสดงออกซึ่งความเจริญของกลุ่มของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ในฐานะสมาชิกที่มีปัญหาร่วมกันจึงจำเป็นต้องส่งเสริมกระบวนการเหล่านี้ให้มากขึ้นก่อให้เกิดความเข้มแข็งในระดับตั้งแต่ชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ ดังนั้น หากสังคมใดสามารถสร้างค่านิยมตามหลักอภิธานิธรรมได้ก็เชื่อว่าจะสามารถสร้างกระบวนการป้องกันความขัดแย้งได้ และก่อให้เกิดความสามัคคีกันกลุ่มของตนเองประกอบด้วย 7 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 289) ได้แก่

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
  2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำหรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย
  3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม)
  4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
  5. บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขึ้นใจ
  6. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งภายใน และภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป
  7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก
- สรุปได้ว่า คนในชุมชน สังคมและประเทศต้องหมั่นประชุมกันเนืองนิจ เพื่อหาแนวทางแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติแล้วไม่ยกเลิกกระบวนการ หรือกฎเกณฑ์เพื่อตนเอง เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพ และรับฟัง คำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี คือ การเคารพในกติกาสังคม ไม่ข่มเหงล่วงเกิน และปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก สักการะ เคารพเจดีย์หมายถึงการให้ความเคารพ และปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันให้การอารักขา ค้ำครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือการค้ำครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป คือ การเสียสละรู้จักการให้หากผู้ปกครองผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กรหรือชุมชนนำหลักธรรมดังกล่าวนี้ไปใช้ (พระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ), 2558: 80) ในการแก้ไขปัญหาเรื่องต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาความมั่นคง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน และปัญหาเพื่อสังคมช่วยเหลือและร่วมกันแสวงหาทางออกร่วมกันต่อไป

### การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนไทย

หลักอปริหานิยธรรมจะสามารถนำไปประยุกต์สู่การแก้ไขปัญหา การสร้างชุมชนและทำให้สังคมมีความเจริญได้ตลอดเวลา หากประชาชนสามารถลดทัศนคติและความคิดเห็นลงไปเพื่อรับฟังผู้อื่นๆ มากขึ้นผ่านกระบวนการรับรู้และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนไทยเพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ โดยชุมชนสามารถกำหนดกรอบเวลาการประชุมประจำทุกๆ เดือนไว้ล่วงหน้า เช่น การกำหนดปฏิทินประชุมประจำเดือนที่สามารถพิมพ์แจกเป็นโปสเตอร์ให้กับทุกหลังคาเรือนในชุมชนนั้นๆ อีกทั้งยังเปิดกลุ่มไลน์ กลุ่มเฟซบุ๊ก เพื่อเตือนความจำในการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะถูกผลิตสร้างขึ้นมาก็ตามแต่บริบทชุมชนในสังคมไทยอาจจะต้องมีเข้ามาร่วมประชุมกันน้อยมากอย่างที่สามารถรับรู้กันทั่วไปโดยแก้ไขปัญหา ดังนี้

การกำหนดประเด็นการประชุมอย่างชัดเจนว่ามีประเด็นอะไรบ้างที่พูดคุยกันใช้ระยะเวลาเท่าไร กำหนดสถานที่ ผู้ทำหน้าที่ประธาน เลขานุการ และผู้เข้าร่วมประชุม นอกจากนี้อาจจะใช้เทคโนโลยีเปิดโอกาส

ให้บุคคลที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมในสถานที่นั้นๆ ได้ แต่ถึงอย่างไรการประชุมทุกครั้งจะต้องมีผลการประชุมทุกครั้งเพื่อให้ทุกได้ทราบถึงข้อกำหนดและแผนต่างๆ ให้ทุกรับรู้อีกครั้ง เพื่อการติดตามผลการประชุมในครั้งต่อไป

2. ความพร้อมเพรียง เลิกประชุม และทำกิจกรรมต่างๆ พร้อมเพรียงกัน โดยการกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมให้กับทุกคน เพราะผู้เข้าประชุมต้องรักษามรรยาท และประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ทำอะไรให้เป็นอุปสรรคต่อการประชุมเมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกนั้น หมายความว่า เมื่อเวลาการประชุมยังดำเนินอยู่ ผู้เข้าประชุมไม่ควรออกจากที่ประชุมตามความพึงพอใจของตน คือพอใจที่จะเข้าประชุมก็จะประชุม ถ้าไม่พอใจจะประชุมก็ออกมาเสียดกลางคัน เมื่อเป็นอย่างนี้กันหลายคน การประชุมนั้นก็ดำเนินไปไม่ได้ และถ้าหากการประชุมนั้นต้องการมติของที่ประชุม ว่าต้องมีสมาชิกที่เข้าประชุมเกินกึ่งหนึ่ง จึงจะถือว่าครบองค์ประชุม มติใดๆ ที่ออกมาจึงต้องปฏิบัติตามมติที่ประชุมนั้น แต่เมื่อนับสมาชิกผู้เข้าประชุมแล้ว ไม่ครบองค์ประชุม การประชุมที่เริ่มต้นมาอย่างดีตั้งแต่ต้นก็เป็นโมฆะ ใช้ไม่ได้ ต้องนัดประชุมกันใหม่ ถ้าเป็นอย่างนี้ สักคมประเทศก็คงเจริญไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น การพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมจึงเป็นเรื่องจำเป็น และนำความซึ่งความเจริญของหมู่คณะ (ธมมจรัล, 2552) ดังนั้น มารยาทการประชุมถือว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3. การไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ลืมนำสิ่งที่บัญญัติไว้ถือปฏิบัติมันตามหลักการที่วางไว้เดิม โดยการเปิดกว้างรับความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเงื่อนไขต่างๆ โดยกำหนดให้ยึดมติที่ประชุม สมัยปัจจุบันเป็นสมัยแห่งเสรีภาพ ทุกคนมีอิสระทางความคิดและการกระทำ แต่การปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรหรือสังคมก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ เพื่อความสงบเรียบร้อยของชนกลุ่มใหญ่ การที่คนหนึ่งทำผิดกฎอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ผิดได้ แต่ถึงกระนั้น ก็ได้หมายความว่าจำเป็นต้องทำตามกฎระเบียบเดิมๆ ไปโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้ว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกวัน มีวิทยาการและความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นไม่ซ้ำกันในแต่ละวัน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎระเบียบบางอย่างที่ล้าสมัยเกินไปหรือไม่ชัดเจนเพียงพอ ก็เป็นสิ่งที่อาจพึงประพจน์ได้ แต่แน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระเบียบที่ใช้กันมาแต่เดิมนั้น จำเป็นต้องคิดให้ถี่ถ้วน เทียบผลดีผลเสียระหว่างวิธีการเก่าและวิธีการใหม่ และแน่นอนว่าต้องผ่านการเห็นชอบจากคนส่วนมากเสียก่อน (ไอ เอ็ม บู้คส์, 2551) ดังนั้น แผนการทำงานจะต้องเกิดขึ้นภายในกรอบของการประชุมให้เสร็จ หากมาปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานต้องให้มีการสรุปผลการทำงานอีกครั้ง จึงจะสามารถสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนได้

4. ท่านใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นประธานต้องให้ความเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง โดยประธานต้องแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ประธานจะต้องวางตัวเป็นกลาง ผู้นำในการประชุมที่หน้าที่ในการดึงความคิดของสมาชิกออกมาให้ได้มากที่สุด ไม่ควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวออกมา นอกจากจะเป็นผู้คอยจับประเด็น ชี้แจงข้อเท็จจริง ชี้แนวทางที่จะให้สมาชิกสามารถดำเนินการอภิปรายได้อย่างต่อเนื่อง และสรุปการอภิปรายในแต่ละขั้นตอน ถ้าประธานขาดความเป็นกลางจะเป็นการสกัดกั้นความคิดเห็นของสมาชิก ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเพราะความเกรงใจ ความเกรงกลัวว่าผลประโยชน์หรือเสถียรภาพในตำแหน่งหน้าที่การงานของตนจะสั่นคลอน อีกทั้งให้ความสนใจต่อการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกไม่ควรที่จะละความสนใจไปทำงานอื่น ในขณะที่ประชุมถ้าไม่มีงานเร่งด่วนจริงๆ แล้วไม่ควรที่จะให้มีการนำงานอื่นมารบกวน การดำเนินงานของประธาน เช่น การนำหนังสือมาใช้เซ็น การรับโทรศัพท์ หรือเดินไปเดินมา เป็นต้น และพยายามสร้างบรรยากาศในที่ประชุม ถ้าสมาชิกเคร่งเครียดตามหัวข้อที่กำลัง อภิปราย อาจจะให้มีการให้หยุดการอภิปรายบ้างเป็นบางช่วง หรือพยายามสร้างอารมณ์ขันให้ทุกคนระดมความคิดอย่างจริงจัง แต่ก็สนุกสนานบ้าง (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, ออนไลน์)

เพราะฉะนั้น จะสร้างให้ประชาชนมีความเคารพและเกรงใจต่อผู้นำหรือประธานได้นั้นเกิดจากประธานในที่ประชุมสามารถวางตัวเป็นกลาง ยุติธรรมและฟังความคิดเห็นของประชาชน

5. การปกป้อง สตรีเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสให้มีความปลอดภัย โดยชุมชนต้องสร้างเงื่อนไขเพื่อจัดสรรสวัสดิการให้แก่บุคคลเหล่านั้น พร้อมทั้งการส่งเสริมให้เข้ามาส่วนร่วมมากขึ้น โดยมุ่งตระหนักฝ่ายหญิง ฝ่ายชายให้เคารพสิทธิซึ่งกันและกันมีค่านิยมความเป็นครอบครัว ทั้งจริยธรรมและคุณธรรมโดยเฉพาะเรื่องทางเพศไม่เข้มแข็งกันและรู้จักการสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในครอบครัวที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน เสมอภาคกันและไม่อาจ ละเมิดสิทธินี้ได้ สนับสนุนส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการพัฒนาชุมชนร่วมกัน รวมทั้งให้โอกาสเด็กและสตรีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนของตน อีกทั้งชุมชนสามารถนำการบังคับใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและข้อปฏิบัติซึ่งรัฐจะต้องแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบต่างๆ ให้มีความทันสมัยกับความเป็นจริงในด้านสิทธิเด็ก สตรีและสิทธิมนุษยชนสากลโลกโดยจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติจริงจึงในการให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กและสตรีให้ถึงทั่วทั้งประเทศและจะต้องมีบทลงโทษที่ได้ขาดต่อผู้กระทำการโดยไม่ละเว้นการปฏิบัติ (ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ และคณะ, 2556: 8) นอกจากปกป้อง คุ้มครองตามหลักกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังสามารถจัดสรรสวัสดิการให้กับบุคคลเหล่านี้มากขึ้นผ่านช่องทางการติดต่อทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือได้มากอันแสดงออกถึงคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขปลอดภัยทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจอีกด้วย

6. การเคารพสักการะบูชาเจดีย์ โดยชุมชนต้องสร้างความเชื่อและประเพณีในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนนั้นๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนเกิดวิถีปฏิบัติเช่นเดียวกันทั้งหมดเพื่อให้เป็นเครื่องเตือนความทรงจำเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมใจของหมู่ชน เราให้ทำดีไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณีที่ดั่งมา เป็นการแสดงถึงความเป็นผู้มีนิสัยดี รักสันติภาพ ชัดเกลาลจิตใจ อยู่เสมอ พร้อมทั้งจะปฏิบัติโดยไม่ประมาท หลักอปริหานิยธรรมข้อนี้ทางก้านัน นายกทองถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้จัดการบริษัท สมาชิก อบต. ตัวแทนส่วนราชการต่างๆ ในเขตพื้นที่ หรือองค์กรของตนเอง สามารถนำมาประยุกต์ใช้โดยการจัดกิจกรรม รณรงค์อนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ในช่วงเทศกาล เช่น จัดกิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา กิจกรรมเข้าวัดฟังธรรม กิจกรรมวันออกพรรษา เป็นต้น เพื่อเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (เขมานันท์ ขบวนฉลาด, 2564: 140) ดังนั้น การสักการะเคารพบูชาต่อสิ่งที่ส่งผลต่อความเชื่อในชุมชนจะมีประโยชน์อย่างต่อกระบวนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ประเพณีบวชป่าจะทำให้คนลดจำนวนการตัดไม้ทำลายป่าลงได้ เป็นต้น จึงต้องให้ความสำคัญกับประเด็นที่เชื่อมโยงระหว่างจิตสำนึกกับสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

7. จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่คนดีมีธรรม โดยชุมชนต้องยกย่องเชิดชูผู้สูงอายุหรือประชาชนที่มีวิถีปฏิบัติที่ดีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชนเต็มใจ ต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่ โดยผาสุก รวมถึงตั้งใจสนับสนุนคนดีปกป้องคนดีส่งเสริมคนดี เลือกคนดีมี ความสามารถมีคุณธรรม เข้ามาเป็นกำลังพัฒนาหมู่บ้านของตน ไม่มีการขัดแย้งขัดขาน เลือยขาเก้าอี้ เป็นต้น การทะนุบำรุง คุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไปนั้นสามารถทำได้โดย การทำบุญ ด้วยปัจจัย 4 แต่ท่านเป็นประจำ เป็นต้น หลักอปริหานิยธรรมข้อนี้ทางก้านัน นายกทองถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้จัดการบริษัท สมาชิก อบต. ตัวแทนส่วนราชการต่างๆ ในเขตพื้นที่ หรือองค์กรของตนเอง สามารถนำมาประยุกต์ใช้โดยการทำบุญตักบาตร ข้าวสารอาหารแห้ง ในช่วงเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เช่น เทศกาลวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา

กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ จัดกิจกรรม วันเฉลิมพระชนมพรรษารัชกาลที่ 10 เป็นต้น (เขมานันท์ ขบวนฉลาด, 2564: 140-141)

สรุปได้ว่า หลักอปริหานิยธรรมต้องการผู้นำหรือผู้ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาสังคม นักแก้ไขปัญหามุมชน รวมทั้งตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน เช่น กำนัน นายกท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้จัดการบริษัท สมาชิก อบต. ตัวแทนส่วนราชการต่างๆ ในเขตพื้นที่ หรือองค์กรสามารถนำหลักนี้ไปประยุกต์ใช้ได้ตาม โอกาสและวิธีการที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเพื่อความเจริญของงานและการพัฒนาสังคมอย่างไม่หยุดหย่อน โดยมุ่งหวังความสงบสุขของสังคม อีกทั้งเมื่อมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นในสังคมนั้นย่อมสามารถนำหลักการนี้ ไปใช้ผ่านตัวเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการยอมรับตามองค์ประกอบทั้ง 7 ประการเพราะแต่ละประการย่อมมี เหตุผลและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับชุมชนหรือสังคมให้มีอิทธิพลระหว่างกันโดยไม่ เห็นความสำคัญของตัวบุคคลมากนักแต่การประยุกต์ใช้ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำที่จะนำไปสู่กระบวนการต่างๆ ดังกล่าวได้อย่างมั่นคงต่อไป

### สรุป

บทความเรื่อง การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนไทย เป็นมุมมองของผู้เขียนที่เห็นว่า พลังของการมีส่วนร่วมจะช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่นั้นๆ หากสามารถทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองทั้งหมดได้จะลดภาระ งบประมาณและทรัพยากรภาครัฐได้มากขึ้น แต่กระนั้นที่ผ่านชุมชนไทยยังขอความช่วยเหลือจากภาครัฐ อย่างมากนั้นก็เพราะว่า ชุมชนมีความอ่อนแอมากเกินไปทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตาม ศักยภาพที่ควรจะเป็น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ชุมชนไทยหรือภาครัฐอาจจะต้องแสวงหาหลักการและ แนวทางเพิ่มขึ้นเพื่อมอบคุณค่าและศักยภาพทั้งหมดที่มีอยู่โดยการนำหลักอปริหานิยธรรมเข้าไปสู่ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 7 ประการที่กล่าวมาทั้งหมด ซึ่งไม่ว่าปัญหาต่างๆ ทั้งด้าน สังคม ความมั่นคง ความปลอดภัย เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้นจะมากมายอย่างไร ก็สามารถนำไปประยุกต์ให้อยู่ในกระบวนการทำงานที่ดึงเอาประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไข ปัญหาได้ด้วยตนเอง และลดการพึ่งพาจากหน่วยงานรัฐให้มากขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดไป

### เอกสารอ้างอิง

- เขมานันท์ ขบวนฉลาด. (2546). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการบริหารจัดการขององค์กร การบริหารส่วนตำบลประจักษ์ศิลปาคม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์, *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 12 (1), 140-141.
- ธมมจรรณ. (2552). *ปกิณกธรรม : ธรรม 7 ประการ สำหรับผู้ปกครองบ้านเมือง*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://mgroonline.com/dhamma/detail/9520000052337> [1 ธันวาคม 2565].
- ณัฐธรรณย์ เอกนราจินดาวัฒน์, ดำเกิง อัสวสุนทรางกูร, สะพรั่ง สุขเวชชวรกิจ และตติยาภรณ์ ประสาทกุล. (2565). สิทธิเด็กและสตรี: ยุติความอยุติธรรม. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 5 (1), 1-8.
- ทวนศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. (2540). *หลักการพัฒนาชุมชน*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศ์. (2538). *แนวทางแนวการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- \_\_\_\_\_. (2546). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: 598 Print.

- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ). (2558). อปริหานิยธรรม : สันตภาพสู่สังคมไทย. วารสารกระแสนวัตกรรม. 16 (29), 80.
- พระมหาอุทกพิชัย สิริชัย และธิดาภูมิ หนัมนี่. (2561). การบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรม. วารสารสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 7 (2), 146.
- วรางคณา วัฒโย. (2540). การจัดการองค์กรท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: พิกซ์อักษร.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2530). ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน: ประชาชนข้าราชการและผู้นำรัฐบาล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานจังหวัดสระบุรี. (2561). สรุปประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนเชิงพื้นที่. สระบุรี: สำนักงานจังหวัดสระบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2546). การมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏและทบวงมหาวิทยาลัย.
- อรรถัย กักพล และฉัตรระวี ปรีสุทธิญาณ. (2553). บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า 52 ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. บทบาทของประธานหรือผู้นำการประชุมที่ดี. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : [https://web.senate.go.th/km/data/secretary/Meeting\\_Leader.doc](https://web.senate.go.th/km/data/secretary/Meeting_Leader.doc) [19 ธันวาคม 2565].
- ไอ เอ็ม บู้คส์. (2551). ปฏิวัติการประชุม. กรุงเทพฯ: ไอ เอ็ม บู้คส์.
- Arnstien, S.R. (1969). "A Ladder of Citizen Participation". *Journal of the American Institute of Planners*. 35 (4), 216-224.
- Cohen J.M & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Putti. (1987). *Work values and organizational commitment: A study in the Asian context*. Human Relations.
- United Nations. (1981). *Yearbook of International Trade Statistics*. United Nations UN Press.
- William, E. (1976). *Electoral Participation in a Low Stimulus Election*. Rural Development.